

Żewġt ibtiehi kbar jinsabu max-xellug imdawrin bi kma mar, kcejjen, kantini u hwejjeġ bhal dawn. Ighidu li jnsa sotterran, izda s'issa għadu ma nkixef xejn. Nitma li min hu nkarigat jagħmel dan minn l-aktar fis, għal l-anqas biewiehed, darba għal dejjem, ineħhi mir-rjus tal-boloh il-frejje koroh li jingħadu fuq dal-Palazz u l-izjed il-ħrafa tal-bas-tas-skieken, li jien jidhirli li hi gidba ħoxna tas-sew!!

Kif titla' l-ewwel indana, issib max-xellug appartamenti mibnijin, skond ma tgħid l-iskrizzjoni fuq wiehed mill-bibien minn Mons. Antonio Pignatelli fi-1647, li wara sar Papa Innocenzo XII. Minn dawn hemm tarag' ckejken u kuritur dejjaq, b'ħamest ibwieh li jatu għal ħames ċelel kbar. Dan hu l-ħabs ta' l-Inkizitur! ? ?... Dan hu l-babaw li jgħidu. Dan il-ħabs ogħla mit-triq, u xejn ma jgħib biza'. Mita wiehed jagħmel paragun mal-ħabs tal-Gran Mastru, mal-Guvi li kien hemm Sant-Anglu, anzi ma' l-agħmara tal-fqar tagħna għal l-mandraġġ, u f'postijiet oħrajn, għandu jistqarr li dawn huma swali ħdejn il-griebeġ ta' l-1922. Il-kobor, il-għoli, idawl ta' dawn iċ-ċelel iġagħlu bil-fors lil kull maħluq jafiseb b'mod aħjar, milli ħaseb mita mar jaqra xi romanz tas-sitt-ħabbiet.

It-tielet indana kienet għal l-Inkizitur fejn iġhammar, u għal l-uffiċi tiegħu. Barra minn swali kbar insibu wkoll il-Kappella fejn kien iqaddes. L-indana ta' fuq aktarx kienet għamara għan-nies li kellu miegħu li nistħajjel ma kenux fitt.

Dal-Palazz, bhal ma wrejtkom, hu ta' fejda minn l-aqwa u li sew bhala għamara ta' nies għorrief u kbar, sew bhala Dar ta' Istituzzjoni, immaqdra biss minn-nies ħżiena jew bla ras, hemm bżonn li wiehed iħarsu, u jibza għalih. F'it ilu fuq il-bibien tiegħu dehru twissijiet għall-bejgħ u għall-kon-jew għaċ-ċens. Issa kieku xi ħadd xtraħ u ġarrfu, ma kien ikun għajb kbir? Izda x-xorti riedet li kien hemm min qabeż għalih kemm bil-kitba, kemm fil-Parlament, u nizzu-ħajr 'l Alla, kollox raġa' l-ura. Ix-xorti riedet ukoll illi fil-ħin li xi bajjada u bennejja marru jgarrfu ħajt, u jatu b'it għat-tibjid gdid, mita bdew joborxu l-ħitan tfaċċaw pingit fuq il-ħitan armi ta' Papiet u ta' Inkizituri, u kliem u kitba li min dan wiehed jista' l-lum jagħraf fejn kienu l-Librerija il-Qorti, is-Sala ta' l-Udjenja, il-Kancellarja, etc. Din it-tpingija billi tqagħbret bit-tibjid ta' fuqha, għandha bżonn li tkun minn l-izjed fis irtukkata, kif nitma li s-*"Societá Storico-Scientifica"* thegġeg 'il Gvern għal biex jibgħat pittur li jaf is-sengħa, biex jargħa' jgedded dawk l-Armi kitba u ornati, u jqarrihom, kemm jista' jkun, bhal kienu fiż-żmien l-Inkizituri.

Kan. G. M. Farrugia.

IL-KAPPELL U S-SEJF TA' LA VALETTE

(DAKSXEJN TA' TISWIJA)

Ma rridu nnaqqsu xejn mill-gieħ li jisthoqq lill-Kan. G. M. Farrugia għal l-artikolu li kiteb fl-aħħar għadd ta' "Il-Malti" fuq il-Kappell u s-Sejf ta' La Valette, għaliex hu dejjem fejjedi li wiehed ifakkar lill-ħajjin f'dak li sar f'pajjiżhom ma' tul iż-żmien l-imghoddi, l-aktar mita dawn ikunu grajja li jsebbħu u jgħollu l-isem ta' ġensna. Izda, b'gieħ is-sewwa, ma nistgħux ma nqiegħdux ma' ġenb dak li qal il-Kan. Farrugia fuq kif wasal il-Kappell u s-Sejf ta' La Valette fil-kappella ta' Santa Marija Damaxxena tal-Birgu, l-ieħor li qal Felix de Sales—Kittieb tal-Grajja ta' Malta—fuq l-istess haġa, fil-ktieb tiegħu, imsemmi *"Annales de l'Ordre de Malte, ou des Hospitaliers de Saint Jean-de-Jerusalem etc. Vienne, 1889."*

Dana l-awtur, wara li qegħdilna quddiem għajnejna lil La Valette bħaia bniedem ta' hila u ta' dehen barrani, jissokta jgħid: *"Il distribua ensuite tous ses biens entre ses frères, et ordonna le dépôt de l'épée et de l'armure qui lui avaint servi durant le siège, comme un témoin de la gratitude de l'Ordre envers les ancient habitants de Rhodes qui avaint pris part à la defense"*. Jigifieri illi La Valette ried illi l-Kappell u l-armatura tiegħu jitqiegħdu fil-Knisja griega (ta' Santa Marija Damaxxena), bhala xhieda ta' gratitudini ta' l-Ordni lejn in-nies qodma ta' Rodi li kienu ħadu sehem fid-difesa" u mhux bhala wetqa ta' wegħda li hu kien għamel lill-Madonna.

Is-sewwa bint Alla!

Dun Karm.

* * *

Xi whud iġħidu li dak is-sejf li hemm il-Birgu ma hux ta' La Valette, għax is-sejf ta' La Valette gie misruq mill-Franċiżi. Dan ma hu xejn minnu, għax is-sejf meħud minn Napuljun kien dak mogħti lil La Valette minn Filippo II wara l-Assedju u mhux dak li La Valette kien jilbes.

* fl I storia ta' 1-Ordni ta' Jacomo Bosio, li w
jJnstbun- s w > ,spanja, biex j un l-qima liu p], % J

INWISSU

V«te«EKT" deheb mastizz : xog ol kbir u 1, jisWa O
bil-ma^{TM} baR. 1. nia |. Kmandant Maldonado 11 ^
1. ta' Kavalieri. G aldin
^HIL h - V ' u S 7 , ? J

M-Irin I Avvtaluiin i).

Fil-waqtli Maldonado qieg ed ix-xabla „. s-scj f ^
v 8 Je qallu erha' kelm.et ta't.fhtr, fosthom 1, hu wie eA¹
..aqWa enerali ta' l-In»ra

ILGran Mastru laqa u a r-R.gal tar-Re u ieh- ;j, r y
ghat-tjnbiija tieg u u g al kull mag amel ma' 1-lnsara J
Filippu, ussokta jg idlu lidas-sejf u x-xabla, sejjer jatihomb' J
„1 l.lmqaddsa Omm t'Alla tall. qalg et.lhom minn ghand
1 Lbira Reb a fuq il-g .du tas-balib. G alhekk ieghel illj I
u t. abla ji u mqieSh.U. fit-7W* (Te or) ta' l.g. aTr. wve^l
fejja kluu jnsabu' nfer fuq a 1:0g Ra wejje ta' U¹ Ordni, ukj
sena fil-pro essjoni lissir fil-jum tat-Twelid tal-Madonna, is-Sj
x-xabla jie du sehem fih* biex hekk, kull sena, ti i mfakb^
tjubija liwera Filippo II lejn 1-Ordni. Fil-pur issjoni b
i ommhom, quddiem il-Gran Mastru, wie ed mill-Pa i tieg
xuxa udankienji i dejjem mag ul 1-aqwa wie ed nobbli fi
s abu.

Ix-xabla u s-sejf ta' L a Valette, k i fig id Thomas Macfl
fi Gwida I ikiteb fuqMalta fl-1839, serquhom il-Fran i i fl-ijsl
u x-xabla Napuljun dendilha fqaddu. j

Mela minn dan lig edna jidher l i 1-Fran i i adu O»
Malta x-xabla u s-sejf l i L a Valette kien qala' minn gh"
TM'PPo II. u mhux ix-xabla l i kien jilbes fl-Assedju.

uie Gatt

XERRDU

* 1 L M A L T I »

J^P-KK THOBBU T-TAG LIM TA' LSifi^

jisog biena l i fl-a ar ara (Di6. i92e> , . „
e^J w g iltijiet x ift.t imsawra l i m a nistgtx 2 2 ' ! , ^ T
hom l.H-qarrejja biex jistg u jsewwu hom "gbarrfux
Fosthom insemmu:

IL-KAPPELL U S-SEJF TA' L a VALETTE. Il-vers i o tal-fa
irid jinqara hekk:

il-bosta mag rut minn 1-Amieri I ijifhmu fil-Qedem.
Il-kelma amieri elqitilna Armeni.

LILL-QAMAR Il-vers n ta* 1-ewwel kolonna tal-fa 124 irid
hekk:

fiiW Qala' abh
Qala' abjadji ri
S^U Jft / U¹ IT^h T^{TM} * n ^ f T ^ U i j e d ^ o d
} qala h ifemmenil (sur* mara) u matoqq odx ma' abjadji ti
iiraqt l i qtug toqq od ghax maskil (ta' sura ra el): i da
ihux, hekk. Qalaf h isostantiv maskil singular bil-plural qlug
g alhekk qtug lihiplural, m a t i s t a x toqq od ipa' abjadji n.
Qala l i h ifemmenil g andha 1-plural tag ha qaliet utfisser
ty ta iai-ba ttr.

Fuq din il- a a il-Kittieb tal-QAMAR kitbilna hekk :

a i S u r C a r u a n a ,

Iva togh obni hekk. Il-Falzun "qàla" Isem ens ra el i ibha
il-ktir (plural) "qlug ". Jiena, g alkemm kont sejjer nag Lb
*ajnejja g al dil-Kelma, g ax dan it-tixbih fil kitba,—ji ifieri,
J isem Iijuri a a wa da ma' isem Iijuri iktar minn a a
| a d a — i s i r u j i m x i a f n a f l - i l s n a k o l l h a , u j i e n a s t e s s — e w
«rofi 1-qnddiem— addimt qlug flok qala^v fejn g idt "qlug
mflu^y: [ii-bi a g a s - s i (l a p a r t e p e r i l t u t t o) u f l - i s t e s s
Wⁿ il-ktir flok il-wa dienl S a fit-tadit mexxej ta'-kuil-jum dan
f tixbih jit addem: tisma' sfiq minig id: "x'bic a ia qlug*
* addej L.u i e W s m a j t s a j j e d a g u g i g h i d u k o l l - d t k t b q a i a
W " d a k i t - q a i a ^ i m m a d a n t a * 1 - a a r (s u r a m a r a ^ k / a g e p
1 Oien hekk ng oddu g al 1-anqas) g ilt imtenni H p s p . a
jie u tidwira a i n a (c i r c o l o v i z i o s o) I v a q * I * m a d a n
i k t a r t o g o b n i m i n n q l u g f e j n q e g i d t h a j i e u g a
-poezija iktar watja u elwa.